

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

ARANYKOR – YBL210
GOLDEN AGE – YBL210

2024. MÁRCIUS 18., 19:30

OPERAHÁZ

18 MARCH 2024, 19:30

OPERA HOUSE

ARANYKOR – YBL210

GOLDEN AGE – YBL210

Szimfonikus hangverseny két részben

Symphonic concert in two parts

MŰSOR PROGRAMME

ANTONÍN DVOŘÁK

Karnevál-nyitány, Op. 92 *Carnival Overture, Op. 92*

PJOTR ILJICS CSAJKOVSKIJ

PYOTR ILYICH TCHAIKOVSKY

D-dúr hegedűverseny, Op.35 *Violin Concerto in D major, Op. 35*

szünet *interval*

NYIKOLAJ RIMSZKIJ-KORSZAKOV

NIKOLAI RIMSKY-KORSAKOV

Seherezádé, Op. 35 *Scheherazade, Op. 35*

Közreműködik **KÁLLAI ERNŐ** (hegedű)

és a **MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ ZENEKARA**

Featuring ERNŐ KÁLLAI (violin)

and **THE HUNGARIAN STATE OPERA ORCHESTRA**

Karmester *Conductor* **RAJNA MARTIN**

Születésének 200. évfordulóján is hangversennyel emlékeztünk meg az itáliai reneszánsz nagy rajongójáról, Ybl Miklósról, a magyar építéslegendáról, akinek nemcsak fő műve, az Operaház, de számos más, általa tervezett épület is gyönyörködte a Budapestre látogatókat: a Várkert Bazárt, a Bazilikát vagy akár az Erzsébet téri Danubius-kutat is örök érvényvel hagyta az utókorra több száz más művével együtt. A koncert vendégei a 10 évvel ezelőtti jubileumon maguk is mérnökök és építőművészek voltak, s azóta igyekszünk az építészszakma ünnepévé is varázsolni az évente megrendezett Ybl-hangversenyt. A hangverseny előtt az OPERA és az Ybl Egyesület képviselői szokás szerint emléktáblát koszorúznak a neoreneszánsz Operaház oldalfalán.

Szláv és Ybl-kortárs. Talán így lehet a leginkább elhelyezni korban és ezzel összefüggésben stílusban is az *Aranykor – Ybl210* hangverseny műsorát, mely az OPERA 2023/24-es évadának témájából, a Szláv szezonból bontakozik ki. Miképpen az operarepertoáron is felcsendült idén a cseh Dvořák (1841–1904) *Rusalkája*, az orosz Csajkovszkij (1840–1893) *Pikk dámája*, úgy ezen a koncerten is megszólalnak szimfonikus művek e zeneszerzőktől, kiegészülve és a romantikus hangulatot fokozva az orosz Rimszkij-Korszakov (1844–1908) *Seherezádéjával*. Jól látszik az évszámokból, hogy az est egyben hódol annak a hagyománynak is, hogy a zenében is Ybl Miklós (1814–1891) korát és egyben a gyönyörűséges Operaház mint Ybl tervezte zenepalota születésének idejét idézi meg.

„Az OPERA szláv évadának egyik legfontosabb felismerése számomra, hogy a szélsőséges érzelmek, színek kifejezésének hányféle módját volt képes ez a térség, ez a nyelvi és zenei környezet megtalálni. Műsorunk éppen ezt a különbözőséget kívánja az azonosságok mellett felmutatni. Csajkovszkij elementáris *Hegedűversenyét* Dvořák viszonylag ritkán hallható *Karnevál-nyitánya* előzi meg, amely keretes szerkezetet épít a koncert második felében felcsendülő *Seherezádé* zárótételével” – fogalmaz Rajna Martin, az est karmestere.

Dvořák *Karneválja* valóban egy ünnepi karnevál fergeteges forgatagát ábrázolja – kéregetőket és árusokat, féktelen tömeget, sőt, egy gyengéd részletben még azt is, amit Dvořák „egy elkőborló szerelmespárnak” nevezett. A komponista 1892 áprilisában Prágában vezényelte a darab bemutatóját, majd 1892 októberében a Carnegie Hallban dirigált műsorán is szerepelt. Ezzel az eseménnyel kilenc nap késéssel bár, de Amerika felfedezésének 400. évfordulóját ünnepelték.¹

Csajkovszkij *D-dúr hegedűversenyét* 1881. decemberében mutatták be. Bár mára kihagyhatatlan része a hegedűrepertoárnak, bármilyen meglepő, röggös út vezetett a mű elismeréséig. Leopold Auer, avagy Auer Lipót magyar származású hegedűművész például, aki számára komponálta Csajkovszkij a művet, messze nem volt elragadtatva tőle.

A zeneszerző rögtön az elején egy fenséges dallammal indít a vonósok megszólaltatásával. De pár ütemmel később néhány hangszer hirtelen témát vált növelve a feszültséget. A hegedűk rögtön át is veszik az új témát, és át is gázolnak azon a néhány fafúvón, amelyek még mindig a nyitó-dallamon nosztalgáznak, és egyben ezzel a szólista belépését is hatatosan előkészítik. A szólista

¹ James M. Keller, Dvořák *Carnival* alapján (<https://www.sfsymphony.org/Data/Event-Data/Program-Notes/D/Dvorak-Carnival-Overture-Opus-92>)

valódi témává alakítja az eddig részleteiben hallott anyagot. Később egy újabb – halk, de kifejező – téma csendül fel a szólóhegedűn.

Csajkovszkij érezte, hogy a lassú tétel nem igazán jó, így egy másik anyaggal, egy Canzonettával váltotta azt ki, és új otthont talált az eredeti Andante számára, mégpedig a *Souvenir d'un lieu cher* című, hegedűre és zongorára írt háromtételes szvit Méditation tétele lett belőle. Az új második tétel, a Canzonetta valóban gyönyörű, mind dallami ihletettségében, mind finoman kidolgozott kíséretében. Csajkovszkij drámái átvezetéssel fűzi tovább a művet: jön a zárótétel. Eddig a hegedűt olyan hangszerként ismerhettük meg, amely virtuóz és gyors utazásokat tesz. Itt azonban a zeneszerző valamiféle népies hagyomány felé viszi a hangulatot, és népi örökségének emlékével együtt tárja elének a szólista anyagát.²

Rimszkij-Korszakov az 1888-ból való *Seherezádéval* hangszerelési virtuozitása tetőpontjára érkezett, ugyanakkor ellenpontozó technikája is magas fokon mutatkozott meg. *Az Ezeregyéjszaka meséi* nyomán írt szvitét Sosztakovicsnak ajánlotta. A dús Kelet minden kifejezésbeli pompáját, színeinek gazdagságát híven visszaadó alkotás koncertáló hegedűszólót állít hangszeres együttesének élére. A partitúra elején Rimszkij-Korszakov közli a keretes elbeszélés ismert programját. Ezt rövid bevezetés jelzi a zenében, majd felcsendül az első tétel, amelyben Seherezádé a tengerész Szindbádról mesél a szultánnak. A második tétel Kalender herceg vidám csinytevéseiről szól, oly szellemesen, hogy Seherezádénak sikerül nevetésre bírni a szultánt. A következő epizóddal az ifjú hercegről és az ifjú hercegnőről gyermeki álmok tarka mesevilágába visz. Az utolsó éjszakán egy bagdadi ünnepről mesél, a tengerről és a mágneses hegynek ütköző elpusztuló hajóról. A tragikus történet hallgatása együttérzésre és belátásra bírja a szultánt, aki eláll attól a szándékától, hogy megöletí Seherezádét. Harmonikus utójáték fejezi be a szvitet.³

Rajna Martin, a fiatal magyar karmestergeneráció egyik legkiemelkedőbb tehetsége, nemzetközi hírű szólisták elismert partnere. 2021-től a Győri Filharmonikus Zenekar vezető karmestereként, 2023 augusztusától a Magyar Állami Operaház első karmestereként tevékenykedik. Visszatérő vendége Magyarország vezető szimfonikus zenekarainak, emellett rendszeresen fellép Európa számos országában is. 2018-ban Junior Prima Díjban részesült, 2022-től a Német Zenei Tanács „Forum Dirigieren” program ösztöndíjas karmestere és a Luzern Fesztivál Akadémia Conducting Fellowship-program nyertese. 2023-ban a Cziffra György Zenei Fesztivál Tehetségdíjában részesült.

Rajna Martin a 2023/24 –es évadban számos nemzetközi bemutatkozásnak tesz eleget, vezényli többek között a Düsseldorfi, a Nürnbergi és a Hof-i szimfonikus zenekarokat, emellett dirigálja Ljubljanában a Szlovén Rádió Filharmonikus Zenekarát. A Magyar Állami Operaház Szláv szezonjában az *Attila*, az *Olasz nő Algírban* és *A denevér* előadásai mellett a *Don Giovanni* és *A sevillai borbély* új produkcióinak karmestereként lép fel.

Tanulmányait a budapesti Zeneakadémián Medveczky Ádám és Ligeti András osztályában végezte, jelenleg a weimari Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola karmester szakán, Nicolás Pasquet és Ekhart Wycik osztályában képzti magát tovább.

Kállai Ernő, az OPERA zenekari hegedűművésze, szóló első koncertmestere. Sokoldalú zenész, aki szólistaként, kamarazenészként és koncertmesterként is elismert. Budapesten született, édesapjától nagyon korán elkezdett hegedülni tanulni, tizenkét évesen felvételt nyert a Zeneakadémia különleges tehetségek osztályába. 2006-ban ösztöndíjjal az Egyesült Államokba ment, ahol a Juilliard Schoolban Itzhak Perlman tanítványa lett, akivel számos kamarazenei koncerten zenélt együtt.

2008-ban debütált a Carnegie Hallban a Juilliard zenekarával, 2011-ben a New York-i Filharmonikusokkal; olyan helyeken játszott, mint a párizsi Louvre Auditorium, a madridi Teatro Real, a New York-i Metropolitan múzeuma, a Lincoln Center, a Chicago Symphony Center, a budapesti Zeneakadémia és a Műpa. Koncertezett továbbá Kanadában, Mexikóban, Olaszországban, Oroszországban, Svédországban és Magyarországon. Mesterkursusokat tartott Magyarországon és Svájcban. 2015-ben megalapította saját vonósnégyesét, a Kállai Vonósnégyest, 2016-tól a Magyar Állami Operaház koncertmestere.

Kállai Ernő a Summa Artium alapítvány jóvoltából Carlo Antonio Testore-hegedűn játszik.

A műsorlapot szerkesztette: Mátrai Diána Eszter

² Michael Steinberg, Tchaikovsky's *Violin Concerto*. (<https://www.sfsymphony.org/Data/Event-Data/Program-Notes/TT/Tchaikovsky-Violin-Concerto>)

³ Pándi Marianne, *Hangversenykalauz, Zenekari művek*, Zeneműkiadó, Bp., 1980. 189.

A decade ago, we celebrated the bicentenary of the birth of a great admirer of Italian Renaissance, the legendary Hungarian architect Miklós Ybl, who left behind not only his masterpiece, the Opera House but also such timeless works as the Castle Bazaar, St. Stephen's Basilica and the Danubius Fountain on Erzsébet Square. The concert was attended by an audience of engineers and architects, and we have been trying to make the Ybl Concert a celebration of the architectural profession ever since. Before the concert, representatives of both the OPERA and the Ybl Society lay a wreath at the memorial tablet on the side wall of the Neo-Renaissance Opera House every year.

Slavic and contemporaries of Ybl. These are the major themes of the *Golden Age – Ybl210* concert, based on the theme of the OPERA's 2023/24 Slavic Season, which has already included *Rusalka* by the Czech Dvořák (1841–1904) and *The Queen of Spades* by the Russian Tchaikovsky (1840–1893). This concert features symphonic works by these composers, and its romantic atmosphere is completed by *Scheherazade* by the Russian Rimsky-Korsakov (1844–1908). The dates following the composers hint at the fact that the gala also intends to evoke the age of Miklós Ybl (1814–1891) in music as well as the birth of the beautiful Opera House designed by Ybl.

"One of the most important revelations the OPERA's Slavic Season has brought to me is how many ways of expressing extreme emotions and colours was this region, this linguistic and musical environment able to discover. Our programme wants to show this difference alongside the similarities. Tchaikovsky's elementary *Violin Concerto* is preceded by Dvořák's rarely heard *Carnival Overture*, which builds a framework for the concert with the final movement of *Scheherazade* concluding it," says Rajna Martin, conductor of the gala.

Dvořák's *Carnival* indeed depicts the high-spirited tumult of a festive carnival setting – barkers and vendors, boisterous crowds, and even, in a gentle passage, what Dvořák said was "a pair of straying lovers." The composer conducted the premiere of the piece in Prague in April 1892 and six months later he included them in the programme he led at Carnegie Hall in October 1892. That event was billed as a celebration (nine days late) of the 400th anniversary of Columbus's "discovery" of America.¹

Tchaikovsky's *Violin Concerto in D major* was first performed in December 1881. Although it is now an indispensable part of the violin repertoire, it is astonishing what a bumpy road has led to the recognition of the work. For example, the Hungarian-born violinist Leopold (Lipót) Auer, for whom Tchaikovsky composed the work, was far from being thrilled with it.

Tchaikovsky pleases us right away with a gracious melody, minimally accompanied, for the violins of the orchestra. But as early as the ninth measure, a few instruments abruptly change the subject and build up suspense with a quiet dominant pedal. The violins at once get into the spirit of this new development, and they have no difficulty running over those few woodwinds who are still nostalgic about the opening melody. And thus the soloist's entrance is effectively prepared. What he plays at first is the orchestral violins' response to the dominant pedal, but

set squarely into a harmonic firmament and turned into a "real" theme. Later, Tchaikovsky introduces another theme for the solo violin, quiet but con molto espressione.

At the first run-through everybody, Tchaikovsky included, sensed that the slow movement was not right. Tchaikovsky quickly provided a replacement in the form of the present Canzonetta and found a new home for the original Andante as the Méditation that begins the three-movement suite for violin and piano *Souvenir d'un lieu cher*. The Canzonetta is lovely indeed, both in its melodic inspiration and in its delicately placed, beautifully detailed accompaniments. Tchaikovsky invents a dramatic crossing into the finale. So far we have met the violin as a singer and as an instrument that allows brilliant and rapid voyages across a great range. Now Tchaikovsky presents it to us with the memory of its folk heritage intact.²

With *Scheherazade* (1888), Rimsky-Korsakov reached the peak of his orchestral virtuosity, and at the same time, his counterpoint technique showed itself to a high degree. He dedicated the suite based on *Arabian Nights* to Shostakovich. The work faithfully reproduces the splendour and richness of colours of the East in every expression, and places a violin soloist at the head of the ensemble. At the beginning of the score, Rimsky-Korsakov announces the well-known programme of the framed narrative. It is indicated by a short introduction in the music, then the first movement tells the tale of Sindbad as regaled by Scheherazade to the Sultan. The second movement is about Prince Kalandar's hilarious pranks, so witty that Scheherazade manages to make the Sultan laugh. The next episode about the young prince and the young princess takes the listeners to the colourful fairy-tale world of childhood dreams. On the last night, she talks about a holiday in Baghdad, about the sea and about the perishing ship that collided with the magnetic mountain. Listening to the tragic story brings compassion and insight to the Sultan, who abandons his intention to kill Scheherazade. A harmonic overture ends the suite.³

Martin Rajna is one of the most outstanding young conductors emerging from Hungary, working with soloists of international renown. In 2021, he was appointed chief conductor of the Győr Philharmonic Orchestra, and in August 2023, he was named principal conductor of the Hungarian State Opera. He regularly appears as a guest conductor with leading symphony orchestras of Hungary, as well as with several other orchestras across Europe. In 2018, he was selected for Hungary's Junior Prima Award. Further awards included a scholarship in 2022 to participate in the Forum Dirigieren programme of the German Music Council. He was also selected for the Conducting Fellowship of the Lucerne Festival Academy. In 2023 he was the winner of the György Cziffra Festival Talent Prize.

For the 2023/24 season, he will conduct the Düsseldorf Symphony Orchestra, the Nuremberg Symphony Orchestra and Hof Symphony Orchestra, and will also appear with the Radio Philharmonic Orchestra of Slovenia in Ljubljana. In the Slavic Season of the Hungarian State Opera, he conducts *Attila*, *L'italiana in Algeri*, and *Die Fledermaus* as well as the premieres of *Don Giovanni* and *Il barbiere di Siviglia*.

¹ Based on James M. Keller, Dvořák *Carnival* (<https://www.sfsymphony.org/Data/Event-Data/Program-Notes/D/Dvorak-Carnival-Overture-Opus-92>)

² Michael Steinberg, Tchaikovsky's *Violin Concerto*. (<https://www.sfsymphony.org/Data/Event-Data/Program-Notes/T/Tchaikovsky-Violin-Concerto>)

³ Marianne Pándi, *Hangversenykalauz, Zenekari művek, Zeneműkiadó, Bp., 1980. 189.*

Martin Rajna graduated from the Franz Liszt Academy of Music in Budapest, where he studied with Ádám Medveczky and András Ligeti. Currently, he is continuing his training at the University of Music Franz Liszt Weimar under conductors Nicolás Pasquet and Ekhart Wycik.

Violinist **Ernő Kállai**, first concertmaster of the Hungarian State Opera Orchestra is a versatile musician recognised as a soloist, chamber musician, and concertmaster. Born in Budapest, he started to learn to play the violin from his father at an early age and was twelve years old when he was admitted to the Franz Liszt Academy of Music's Special School for Exceptional Young Talents. In 2006, he won a scholarship to study at the Juilliard School in New York under Itzhak Perlman. He made his Carnegie Hall debut in 2008 with the Juilliard Orchestra, and also performed there with the New York Philharmonic in 2011. He has performed in such venues as the Louvre Auditorium in Paris, Madrid's Teatro Real, New York's Metropolitan Museum of Art and Lincoln Center, the Chicago Symphony Center, Budapest's Liszt Academy and Müpa Budapest, and has given other concerts in the USA, Canada, Mexico, France, Spain, Italy, Russia, Sweden, and Hungary. He has held master classes in Hungary and Switzerland. In 2015, he established his own string quartet, the Kállai String Quartet, and he joined the Hungarian State Opera as a concertmaster the following year.

Kállai plays on a violin crafted by Carlo Antonio Testore, courtesy of the Summa Artium Foundation.

Programme notes edited by Diána Eszter Mátrai